

Ks. DARIUSZ IWAŃSKI
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

WSTAWIENNICZY I OSKARŻYCIELE, CZYLI ANIOŁOWIE W AKCJI (1 HEN 9,4–11)

INTERCESSORS AND ACCUSERS – THE ARCHANGELS IN ACTION
(1 ENOCH 9:4–11)

ABSTRACT: The present article contains analysis of Archangels' prayer in 1 Enoch 9:4–11. In this prayer the Archangels – Michael, Gabriel, Suriel and Uriel ask God for intervention in order to help and protect people on earth from the attack of giants. The author stresses that the intercessory prayer of the Archangels is a prominent theme in 1 Enoch (9:4–11; 15:2; 39:5; 40:6; 47:2; 68:4; 99:3; 104:1). He concludes that in this prayer we should not see only its intercessory character but also its accusation against the fallen angels and their children born by human women – giants whose acts on earth are full of violence and evil.

SŁOWA-KLUCZE: *Księga Henocha*, archaniołowie, modlitwa wstawiennicza
KEYWORDS: *the Book of Enoch*, archangels, intercessory prayer

Księga Henocha (1 Henoch) zawiera wiele interesujących szczegółów, które pośrednio mogą wzbogacić nasze rozumienie idei teologicznych wspólnych członkom żydowskiego ruchu apokaliptycznego w erze przedchrześcijańskiej. Jednym z częstszych wątków *Księgi* jest „wstawiennictwo aniołów”¹. Okazuje się, że wstawiennictwo jest jedną z głównych funkcji bytów anielskich. Co ciekawe, upadli aniołowie mogą przez jakiś czas „cieszyć się” owocami swojego grzechu – zanim nadejdzie sąd; jednak, od razu tracą tytuł i zdolność skutecznego wstawiennictwa. Motyw wstawiennictwa aniołów wydaje się być dość wyrazisty w omawianej Księdze, bo występuje w niej aż osiem razy (por. 9,4–11; 15,2; 39,5; 40,6; 47,2; 68,4; 99,3; 104,1)². Celem niniejszego artykułu jest analiza modlitwy wstawienniczej z 1 Hen 9,4–11. Jest to najdłuższa mod-

---

¹ Przez wstawiennictwo rozumiem tu modlitewną interwencję u Boga na rzecz osoby/osób trzecich (por. R. Le Déaut, *Aspects de l'intercession dans le judaïsme ancien*, JSJ 1 (1970), s. 35.

² Por. R. Le Déaut, *Aspects de l'intercession dans le judaïsme ancien*, s. 39.

litwa tego rodzaju zachowana w Pięcioksięgu Henochickim i stąd najbardziej reprezentatywna, gdy chodzi o motyw wstawiennictwa aniołów.

1. KONTEKST LITERACKI

Warto, abyśmy choć skrótowo nakreślili strukturę *Księgi Czuwających*, która jest prawdopodobnie najstarszą żydowską apokalipsą³. Istnieją różne propozycje w tym względzie. Na szczególną uwagę zasługuje moim zdaniem podział J.T. Milika, który wydaje się bardzo przejrysty. Autor przekonuje, że mamy tu do czynienia z dwiema zasadniczymi częściami, które poprzedza wstęp (1 Hen 1–5). Pierwszą część nazwał on „angelologiczną” (1 Hen 6–16), a drugą „kosmograficzną” (1 Hen 17–36)⁴. Rozdziały 6–16 mają w tle historię upadku synów Bożych z Rdz 6.

Część angelologiczna wykazuje jeszcze jeden podział: 1 Hen 6–11 oraz 1 Hen 12–16. Obie te sekcje wydają się być dość spójne i dobrze zorganizowane, mimo iż zachowały się w nich ślady wtrętów i elementów różnych tradycji⁵. W niniejszym studium najbardziej interesująca wydaje się sekcja 1 Hen 6–11. Zawiera ona opowiadanie o grupie zbuntowanych aniołów, którzy pod wodzą Szemiazy i Azaela zstąpili z nieba, aby połączyć się z kobietami. Zgodnie z treścią opowiadania mieli oni przekazać ludzkości niedozwoloną wiedzę dotyczącą różnych sfer życia, a co gorsza – mieli również spłodzić potomstwo. Ich synowie, giganci, będąc stworzeniami o nienasyconym apetycie, bardzo szybko spustoszyli ziemię i kiedy zabrakło pokarmu zwrócili się przeciw ludziom. Ginąca ludzkość zaczęła wznosić swe desperackie głosy ku niebu, stamtąd wyglądając pomocy. Czterech archaniołów przekazało ich prośbę i skargę Najwyższemu. Jednocześnie wstawiali się oni za ludźmi. W ich modlitwie wstawienniczej nie zabrakło oskarżeń pod adresem Szemiazy i Azaela, którzy stali się zarzewiem wszelkiego zła. Wreszcie Bóg przystąpił do działania i ogłosił wyrok na tych liderów rebelii oraz ich potomstwo. Ów wyrok, o którym mowa w rozdziale 10, ukazany jest jako bezpośrednia odpowiedź na wstawiennictwo archaniołów (1 Hen 9,1–4). Można jednak

³ Por. A. Yarbo Collins, *Apocalyptic Themes in Biblical Literature*, „Interpretation” 53 (1999), s. 119. J.J. Collins, *The Jewish Apocalypses* (Semeia 14), Missoula [MT] 1979, s. 37–38, włącza ją do tzw. apokalips, których cechą charakterystyczną są podróże w „zaświaty”. Na temat gatunku apokalipsy zob. D. Iwański, *Kłopotliwa Apokalipsa*, „Theologica Thoruniensia” 2 (2001), s. 23–28.

⁴ Por. J.T. Milik, *The Books of Enoch. Aramaic Fragments of Qumran Cave 4*, Oxford 1976, s. 24–25; A. Yarbo Collins, *Apocalyptic Themes in Biblical Literature*, s. 95.

⁵ Por. np. F. Garcia Martinez, *Qumran and Apocalyptic. Studies on the Aramaic Texts from Qumran*, New York 1992, s. 67.

odnieść wrażenie, że egzekucja wyroku, mimo iż nieuchronna, została zawieszona w czasie⁶. Treść rozdziałów 12–16 zdaje się funkcjonować w tej właśnie przestrzeni czasowej.

2. ANIOŁOWIE JAKO WSTAWIENNICY I OSKARŻYCIELE

Chronologicznie, 1 Hen 9,4–11 jest pierwszym tekstem, w którym pojawia się kwestia wstawiennictwa w *Księdze Czuwających*, a tym samym w całym *Pięcioksięgu Henochickim*. Dla całości obrazu będzie bardzo ważne, abyśmy prześledzili tekst tej modlitwy.

⁴ I przystępując powiedzieli do Pana Wieków:

„Panie panów, Boże bogów, Królu królów!

Twój chwalebny tron [trwa] po wszystkie pokolenia świata,

A twoje imię jest święte i wielkie

I błogosławione przez wszystkie pokolenia wieków.

⁵ Bo Tyś wszystko uczynił i władza nad wszystkim jest Twoja.

Wszystko jest jawne i otwarte przed Tobą.

I widzisz wszystko i nie ma niczego, co mogłoby być przed Tobą ukryte.

⁶ Zobacz, więc, co uczynił Azael, który nauczył wszelkiej niegodziwości na ziemi
I odsłonił odwieczne tajemnice przechowywane w niebie.

⁷ Oraz (to), co uczynił Szemiaza, któremu dałeś władzę,

Aby panował nad tymi, którzy są z nim.

⁸ Pospołu poszli do córek ludzkich i spali z tymi kobietami

I stali się nieczyści i objawili im te grzechy.

I objawili im wszystkie grzechy oraz nauczyli je zgubnych zaklęć.

⁹ I oto kobiety zrodziły im synów – gigantów, mieszańców.

I krew ludzi została wylana na ziemię.

I cała ziemia napełniła się niegodziwością.

¹⁰ Teraz zaś duchy zmarłych wołają i skarżą się.

Ich zawodzenie dotarło aż do bram niebios;

I nie przestaje się wznosić z powodu niegodziwości popełnianej na ziemi.

¹¹ Ty wiesz wszystko, zanim coś się stanie i znasz ich sprawę.

Jednak nic nam nie mówisz, co mamy z nimi począć⁷.

---

⁶ Por. P. Sacchi (red.), *Apocrifi dell'Antico Testamento* (Classici delle Religioni: La religione ebraica), Torino 1981, s. 445.

⁷ Por. G.W.E. Nickelsburg, *1 Enoch 1. A Commentary on the Book of 1 Enoch, Chapters 1–36; 81–108* (Hermeneia), Minneapolis 2001, s. 202.

2.1. KRYZYS

Z kontekstu całego opowiadania wiemy, że chodzi tu o grupowe wstawiennictwo. Zaangażowało się w nie czterech archaniołów: Michał, Gabriel, Suriel i Uriel (1 Hen 9,1)⁸. Archaniołowie będący w niebie spojrzeli w dół i zobaczyli przemoc i nieprawość, których doświadczali mieszkańcy ziemi. W dramatycznej modlitwie zwrócili się do Boga w imieniu ginącej ludzkości. Chodziło o to, aby Bóg wreszcie „zajął stanowisko”⁹. Do pewnego stopnia ich wstawiennictwo było spontaniczną reakcją na rozlew krwi i cierpienie ludzkości, ale stanowiło też działanie jak najbardziej zgodne z ich naturą i rolą nadaną przez Boga – rolą wstawienników za ludźmi (por. 1 Hen 15,1–2)¹⁰.

Tak jak wspomniano wcześniej, sekcja 1 Hen 6–11 jest reinterpretacją biblijnego opowiadania o potopie w swym najbardziej ogólnym kontekście. Warto jednak zwrócić uwagę, że istnieje tu zasadnicza różnica w postrzeganiu tej kosmicznej katastrofy. Dla autora biblijnego bezpośrednim powodem potopu było zepsucie ludzkości i będące jego skutkiem „skażenie” ziemi. W *Księdze Czuwających* korzeniem wszelkiego zła są upadli aniołowie, którzy porzucili niebo i złączyli się z kobietami. Giganci – gorzki owoc tych związków – stali się bezpośrednią przyczyną cierpienia i zagłady ludzkości. Ludzie nie byli w stanie powstrzymać tej plagi i dlatego konieczna okazała się interwencja ze strony Boga. Ta różnica w perspektywie jest kluczowa dla jakiegokolwiek refleksji na temat modlitwy archaniołów w 1 Hen 9,4–11.

Krótko mówiąc, mamy tu kryzys; został on spowodowany przez upadłych Czuwających i ich potomstwo; ludzkość jest jego ofiarą. Archaniołowie czują się nieco zakłopotani z powodu własnej bezsilności. Z drugiej strony, są zaskoczeni brakiem działania ze strony Boga, mimo że przecież nieprawość dziejąca się na ziemi zagraża porządkowi stworzenia przez niego ustanowionemu.

2.2. USYTUOWANIE AKCJI

Modlitwa ta ma miejsce w niebie. Archaniołowie wyraźnie wskazują, że wołanie ludzi wzniosło się aż do bram nieba, skąd oni niejako przekazali je

⁸ Lista imion za M.A. Knibb, *The Ethiopic Book of Enoch*, Oxford 1978, s. 84. Na temat studiów nad problemami dotyczącymi identyfikacji imion archaniołów w 1 Hen 9,1 zob. S. Bhayro, *The Shemihazah and Asael Narrative of 1 Enoch 6–11: Introduction, Text, Translation and Commentary with Reference to Ancient Near Eastern and Biblical Antecedents* (AOAT 322), Münster 2005, s. 158–161.

⁹ O wielości ról, jakie spełniają aniołowie względem ludzi zob. H.B. Kuhn, *The Angelology of the Non-Canonical Jewish Apocalypses*, JBL 67 (1948), s. 227.

¹⁰ Por. M.J. Davidson, *Angels at Qumran. A Comparative Study of 1 Enoch 1–36, 72–108 and Sectarian Writings from Qumran* (JSPSS 11), Sheffield 1992, s. 56–57.

dalej – do „centrum” nieba. Teksty aramejski (w rekonstrukcji Milika) i grecki jeszcze bardziej precyzują miejsce przebywania archaniołów – to świątynia Boga w niebie¹¹. Tym samym ich czynności nabierają od razu charakteru kultycznego, a sami archaniołowie są kapłanami. Aniołowie działają jako pośrednicy – wstawiennicy, co również było typowe dla kapłanów ziemskiego Sanktuarium¹². O tym, że aniołowie są przedstawieni jako niebiańscy kapłani, świadczy również wyraźnie użycie słowa προσέρχουμι „zbliżać się/podejść” (1 Hen 9,4). Jest to termin często występujący w LXX w kontekście kultycznym i oznaczający czynności podejmowane przez kapłanów z tytułu ich urzędu (por. Kpł 21,17–18,21.23; Lb 17,5; 18,3)¹³. Świątynia w niebie jest modelem dla świątyni jerozolimskiej – na ziemi¹⁴. Podobnie i kapłaństwo aniołów stanowi model kapłaństwa ludzi na ziemi¹⁵.

2.3. MODLITWA

Wreszcie spójrzmy na strukturę modlitwy archaniołów w 1 Hen 9,4–11. Jak już zostało wspomniane, jest to najdłuższa i najlepiej zachowana modlitwa wstawiennicza w całym *Pięcioksięgu Henochickim*. Według mnie można wyróżnić w niej trzy zasadnicze części:

1. Inwokacja (9,4b–5)
2. Opis sytuacji kryzysowej (9,6–10)
  - i. Skarga przeciw Szemiazie i Azaelowi (ww. 6–8)
  - ii. Kłopotliwe potomstwo (w. 9)
  - iii. Skarga na nieprawość (w. 10)

¹¹ Gr^{Syn} przechował następujący wariant: ἐκ τῶν ἁγίων τοῦ οὐρανοῦ – „z sanktuarium nieba”. J.T. Milik, *The Books of Enoch*, s. 157–156, w podobnym duchu zrekonstruował tekst aramejski: מן קד[ש] – „ze świętego”, „z sanktuarium” (4QEn^a 1,4). Podobnie w wariacie interesującej nas linii przechowanym w 4QEn^b, Milik również odtworzył tekst z włączeniem motywu „świętego nieba”: [אל מן קודשי שמיא על ארעא] [אדיק] מיכאל ושריא[ל] ורפאל [ונ] ברי [אל מן קודשי שמיא על ארעא] [אדין] (tamże, s. 170–171). M. Black, *The Book of Enoch, or, I Enoch: a New English Edition with Commentary and Textual Notes; with an Appendix on the 'Astronomical' Chapters (72–82) by Otto Neugebauer* (Studia in Veteris Testamenti Pseudepigrapha 7), Leiden 1985, s. 129, również potwierdza, że bardziej chodzi tu o świątynię Boga w niebie (por. 1 Hen 14,15nn) niż o niebo jako takie, będące „świętym miejscem” Boga (jak na przykład Mdr 9,10 ἐξ ἁγίων οὐρανοῦ).

¹² Por. M. Himmelfarb, *Ascent to Heaven in Jewish and Christian Apocalypses*, New York–Oxford 1993, s. 20; D.W. Suter, *Revisiting 'Fallen Angel, Allen Priest', „Henoch”* 24 (2002), s. 140.

¹³ Por. J. Schneider, ἐρχουμι, TDNT 2, s. 683.

¹⁴ Por. R.G. Kamerton-Kelly, *The Temple and the Origins of Jewish Apocalyptic*, VT 80 (1970), s. 1–2, 4–6.

¹⁵ Por. D.C. Olson, *Jeremiah 4.5–31 and Apocalyptic Myth*, JSOT 73 (1997), s. 101, przypis 34.

3. Wezwanie Boga do działania (9,11)¹⁶

N.B. Johnson poddał analizie modlitwy, które zachowały się w literaturze okresu międzytestamentalnego. Modlitwę archaniołów z 1 Hen 9,4–11 zaklasyfikował jako „modlitwę o rozstrzygającą odpowiedź” (“prayer for oracular response”). Jako pierwszy zauważył, że podczas gdy starożytni Hebrajczycy skłonni byli uciekać się do pewnych raczej „mechanicznych” sposobów rozstrzygnięcia kwestii spornych (np.: arka, efod, Urim i Tumim), to żyd okresu międzytestamentalnego polegał bardziej na modlitwie, spodziewając się uzyskania odpowiedzi lub oświecenia w jakiejś materii¹⁷. G.W.E. Nickelsburg uważa modlitwę archaniołów z omawianego rozdziału za przykład żydowskiej modlitwy proszącej (“Jewish prayers of petition”)¹⁸. P.D. Miller zauważa, że choć modlitwy proszące mogą znacząco różnić się od siebie w szczegółach, ich zasadnicza forma jest dość spójna. Składa się z odwołania do bóstwa (*address to the deity*), prośby (*petition*) oraz słów uzasadnienia (*motivation clauses*)¹⁹. Jednak autor rozróżnia pomiędzy modlitwami proszącymi i wstawienniczymi. Z drugiej jednak strony wydaje się wprowadzać pewną konfuzję, kiedy mówi, że nie ma jednej uznanej formy modlitwy wstawienniczej (“there is no common form for intercessory prayer”) oraz że nie ma wyraźnej różnicy w formie pomiędzy modlitwą wstawienniczą a modlitwą o pomoc lub lamentacją²⁰.

Moi zdaniem, unikniemy niepotrzebnego zamieszania terminologicznego, jeśli zdamy sobie sprawę, że modlitwa archaniołów jest modlitwą proszącą o charakterze wstawienniczym. To ostatnie zastrzeżenie jest kluczowe: podczas gdy każda modlitwa wstawiennicza jest proszącą, nie każda modlitwa prosząca ma charakter wstawienniczy. Co więcej, podczas gdy modlitwy proszące mogą być zanoszone we własnym imieniu lub za inne osoby, modlitwy wstawiennicze są ofiarowane jedynie za innych.

¹⁶ J.P. Sisson, *Intercession and the Denial of Peace in 1 Enoch 12–16*, HAR 11 (1987), s. 377, również uważa, że omawiana modlitwa ma strukturę trójczłonową – typową dla modlitw wstawienniczych.

¹⁷ Por. N.B. Johnson, *Prayer in the Apocrypha and Pseudepigrapha. A Study of the Jewish Concept of God* (SBLMS 2), Philadelphia 1948, s. 34; F.V. Filson, *Petition and Intercession*, „Interpretation” 8 (1954) nr 1, s. 25.

¹⁸ Por. G.W.E. Nickelsburg, *1 Enoch 1*, s. 205–206.

¹⁹ Por. P.D. Miller, *They Cried to the Lord. The Form and Theology of Biblical Prayer*, Minneapolis 1994, s. 57.

²⁰ Por. P.D. Miller, *They Cried to the Lord*, s. 267.

2.4. STRATEGIA

Treść modlitwy może wydawać się dość obcesowa i bezczelna. Archaniołowie mówią najpierw, że świat nie ma tajemnic przed Bogiem (1 Hen 9,5), a zaraz potem apelują do Boga, aby „spojrzał w dół i zobaczył” rozmiar zła jakie zapanowało na ziemi (1 Hen 9,10). „Nic-nierobienie” Boga w tej materii mogło sprawić wrażenie, że Bóg właściwie coś przeoczył. W innym miejscu odwołują się oni do Bożej wszechwiedzy (1 Hen 9,11a), aby ją wkrótce niejako poddać w wątpliwość. Jeśli Bóg nie robi użytku ze swej wiedzy o złu, zdają się wnioskować, to może On nie ma żadnej wiedzy. Te dość bezczelne sugestie, mimo iż na pierwszy rzut oka skandaliczne, są częścią strategii, która ma bardzo długą tradycję. W gruncie rzeczy bardzo współgrają z kanonami biblijnych i pozabiblijnych modlitw proszących. Są obliczone na to, aby „sprowokować” Boga do działania zgodnego z Jego naturą i wiedzą.

Johnson prezentuje różne strategie, których imają się proszący w okresie międzytestamentalnym, mające na celu przywieść Boga do wysłuchania modlitw (“means inducing God to heed the prayers”). Jako pierwszą wymienia „odwołanie się do Bożej godności lub dumy” (“an appeal to God’s dignity or pride”). Wśród przykładów tej strategii wymienia również modlitwę archaniołów z 1 Hen 9,4–11²¹. Zwraca on uwagę na fakt, że archaniołowie, odwołując się do Bożego poczucia godności, chcą niejako zmusić Go do działania, które jest właściwe Jego naturze. Tym sposobem Bóg okaże się Bogiem (por. Dn 13,42–43; 4 Ezd 8,31,32; 2 Bar 21,12–18; 38,1–4; 54,1–6).

Elementem strategii jest również sposób przedstawienia problemu. Sytuacja powinna być przedstawiona jako beznadziejna. Takiemu ujęciu sprawy towarzyszy zawsze silne przekonanie, że Bóg troszczy się zwłaszcza o tych, którzy źle się mają. Ludzkie cierpienie, niesprawiedliwość, prześladowanie zawsze przyciągają uwagę Boga i poruszają Go. Im bardziej beznadziejna sytuacja, tym bardziej Bóg powinien czuć się w obowiązku interweniować²². Stąd ten bardzo obcesowy ton nie powinien znieść czytelnika. Takie działanie pozwala wstawiennikom przedłożyć Bogu w rozmowach (modlitwach) przekonujące argumenty. Ta strategia działa, co staje się oczywiste w następnym rozdziale (1 Hen 10), gdzie Bóg przejmuje inicjatywę.

2.5. WSTAWIENNICY I OSKARŻYCIELE

Wreszcie musimy przyjrzeć się ostatniemu elementowi układanki. Łatwo można zauważyć, że w omawianej modlitwie nie ma bezpośredniej prośby za uciśnioną ludzkością. Jednocześnie bardzo wiele miejsca zajmuje w niej opis

²¹ Por. N.B. Johnson, *Prayer in the Apocrypha and Pseudepigrapha*, s. 38.

²² Por. P.D. Miller, *They Cried to the Lord*, s. 123.

zła wraz z oskarżeniem winnych całej sytuacji. Obejmuje on większą część wystąpienia archaniołów. Archaniołowie nigdy nie proszą o żadne konkretne rozwiązanie. Zamiast tego, jak prokuratorzy w sądzie, występują z dość długą mową oskarżycielską. Przedstawiają zarzuty wobec złoczyńców, nie proszą zaś o konkretną pomoc dla ofiar.

N. Johansson zauważył, że jeden anioł może pełnić dwie role: adwokata/obrońcy i oskarżyciela. Stąd aniołowie nie są tylko *συνήγοροι* (adwokatami/obrońcami), ale również *κατήγοροι* (oskarżycielami). Jako tacy informują Boga (donoszą mu) o złu na ziemi²³. Zwłaszcza *Księga Jubileuszów* zawiera dużo materiału na ten temat (por. Jub 4,6; 28,6); aniołowie mają według niej również za zadanie obserwować dobre czyny ludzi (por. Jub 30,20)²⁴. Ta obserwacja na temat połączeniu dwóch ról *συνήγορος* i *κατήγορος* w osobie jednego anioła znajduje swoją doskonałą egzemplifikację w naszym tekście (1 Hen 9,4–11). Z jednej strony bowiem widać, że archaniołowie działają jako wstawiennicy – w imieniu ludzkości, przedkładając jej prośbę Bogu; z drugiej zaś strony, nie ma wątpliwości, że ich modlitwa wstawiennicza jest mową oskarżycielską pod adresem sprawców całego zła.

W tym kontekście słusznie zauważa F.V. Filson, że być może powinniśmy zweryfikować nasze rozumienie wstawiennictwa. Na ogół bowiem jest ono postrzegane, jako przyjacielska modlitwa, która ma na celu uproszenie jakichś błogosławieństw dla innych ludzi. Jednocześnie rzadziej jesteśmy skłonni posługiwać się terminem wstawiennictwo w odniesieniu do modlitw *przeciwko* tym, którzy sprzeciwiają się dziełom i ludziom Boga. A jednak napotykamy na takie modlitwy – od przekleństwa na Kanaan (Rdz 9,25) do niebiańskiego głosu, który w Apokalipsie (18,6) prosi Boga, żeby Babilon (Rzym) otrzymał od Boga „podwójną odpłatę za swe czyny”²⁵.

3. WNIOSKI

Wstawiennictwo archaniołów w 1 Hen 9,4–11 miało duże znaczenie w rozwoju żydowskich wierzeń w tym okresie. Przede wszystkim warto za-

²³ Por. N. Johansson, *Parakletoi. Vorstellungen von Fürsprechern für die Menschen vor Gott in der alttestamentlichen Religion, im Spätjudentum und Urchristentum*, Lund 1940, s. 82–83.

²⁴ Por. N. Johansson, *Parakletoi*, s. 82–83. Na innym miejscu Johansson odwołuje się do obserwacji Mowinckela, który twierdził, że połączenie w jednej postaci roli *συνήγορος* i *κατήγορος* jest rezultatem wpływów perskich (tamże, s. 114). Sam jednak raczej uważa takie rozwiązanie za mało prawdopodobne, ponieważ nie trzeba się uciekać do obcych wpływów (tamże, s. 88).

²⁵ Por. F.V. Filson, *Petition and Intercession*, s. 30.

uważyć, że archaniołowie wstawiają się jako grupa oraz że wstawiają się za ludźmi. Zauważamy również, że ludzkość jest tu pokazana w świetle o wiele lepszym niż w opisie biblijnym będącym odpowiednikiem tej historii. Chodzi oczywiście o złą relację pomiędzy upadłymi aniołami i ludźmi (Rdz 6). Choć postawa żon upadłych Czuwających w Henochu mogłaby być uznana jako dwuznaczna, to ludzie są przedstawieni jako ofiary upadłych aniołów. Trzeba jednak pamiętać, że nie ma nikogo pomiędzy ludźmi na ziemi, kto byłby zdolny skutecznie wstawić się za rodzajem ludzkim. To zadanie podejmują święci Czuwający w niebie. Ich moralna kondycja jest doskonała, a relacja z Bogiem – wyjątkowa. Stąd wydają się oni być najlepszymi kandydatami na wstawienników.

Wstawianie się za ludzkością jest w istocie postrzegane w księgach Henocha jako jedna z najbardziej zasadniczych funkcji aniołów w ogóle (por. 1 Hen 15,2). Liczba przykładów wstawiennictwa w 1 Henoch wydaje się być dodatkowym dowodem na słuszność tej tezy. Jednak – na co wskazuje przykład upadłych aniołów – ta funkcja nie jest nieodwołalna. Modlitwa archaniołów w 1 Hen 9,4-11 do pewnego stopnia odpowiada schematowi biblijnych modlitw proszących, które rodzą się w kryzysie i w jakimś sensie obarczają Boga winą za zaistniały kryzys. W każdym razie, Bóg pozostaje zasadniczym punktem odniesienia – partnerem w dialogu²⁶.

Modlitwa, o której mowa, rzuca nowe światło na znaczenie wstawiennictwa. Staje się jasne, że wstawiennictwo nie musi oznaczać li tylko przyjacielskiej modlitwy, w której człowiek zwraca się do Boga z prośbą o jakieś błogosławieństwo dla innych. Może mieć formę doniesienia o złu lub oskarżenia przeciwko złoczyńcom, których działanie zagraża stworzeniu. Wstawiający się za innymi, nie musi trzymać się jakiegось sztywno ustalonego schematu modlitwy – taki schemat nie istnieje. Ma natomiast prawo obrać swą własną strategię – z zachowaniem wyżej przedstawionej logiki.

---

²⁶ Por. I. Hunt, *Recent Psalm Study*, „Worship” 51 (1977), s. 137.